

VĒSTURES AVOTI

FOTOLIECĪBAS PAR 1919. GADA CĒSU KAUCĪM

Viens no notikumiem, kas Atbrīvošanas cīņu (1918–1920) laikā ietekmēja militāri politisko situāciju jaundibināto Baltijas valstu teritorijās, bija Cēsu kaujas 1919. gada 3.–22. jūnijā. Šajā reizē piedāvājam ielūkoties Latvijas Kara muzeja fotodokumentu krājumā, runājot tieši par šo vēsturisko notikumu.

1919. gada 22. maijā no lieliniekiem atbrīvoja Rīgu, un Pēteru Stučkas vadītā Padomju Latvijas valdība bēga uz Latgali, jo apvienotie igauņu–latviešu spēki jau bija atbrīvojuši Ziemeļlatvijas pierobežu no lieliniekiem un no Ainažiem, Rūjienas, Valkas un Alūksnes caur Valmieru virzījās uz Cēsīm. 1. jūnijā 2. (5.) Cēsu kājnieku pulks pulkveža-leitnanta Krišjāņa Berķa vadībā ienāca Cēsīs. Likās, ka gan Ziemeļlatvijas brigādei, igauņiem, landesvēram, gan arī Baloža “dienvidniekiem” bija viens mērķis – turpināt cīņu ar lieliniekiem un padzīt tos no Latvijas.

Tomēr Baltijas landesvēra vācu daļas un no Latvijā dislocētā vācu armijas 6. rezerves korpusa brīvprātīgajiem saformētā Dzelzsdivīzija tā vietā, lai virzītos no Rīgas uz austrumiem un vajātu lieliniekus, pagriezās uz ziemeļiem – pret apvienotajiem igauņu–latviešu spēkiem Vidzemē.

Vācu ģenerālis Rīdigers fon der Golcs plānoja ne tikai likvidēt neatkarīgās Latvijas un Igaunijas valstis, bet arī doties uz Petrogradu, lai atjaunotu Krievijas monarhiju un vēlāk revanšētos Sabiedroto valstīm par Vācijas sakāvi 1. pasaules karā.

2. jūnijā vācu spēki ieņēma Ieriķu staciju un pieprasīja brīvu ceļu uz Cēsīm. Ziemeļlatvijas brigādes daļas saziņā ar Igaunijas armijas virspavēlnieku Juhanu Laidoneru atteicās vāciešus ielaist Cēsīs. 5. jūnijā starp Cēsīm un Ieriķiem vācieši uzbruka igauņu bruņuvilcienam. Sākās Cēsu kaujas.

6. jūnijā plkst. 3.00 no rīta landesvērs pārgāja straujā uzbrukumā, kuru atbalstīja artilērija. 7 km plato fronti nācās aizstāvēt 2. (5.) Cēsu

kājnieku pulka trim nepilnīgi apmācītām rotām un trim pēdējo divu dienu laikā saformētajām rotām, no kurām viena bija Skolnieku rota (16–17 gadu veci zēni) Valmieras ģimnāzijas vingrošanas skolotāja virsleitnanta Alfrēda Lukstiņa vadībā. Pulku atbalstīja divi igauņu bruņuvilcieni.

Pēc 10 stundu ilgām kaujām trīskāršo vācu pārspēku latviešu karavīri neizturēja un atkāpās uz Raunas upes labo krastu, atstājot Cēsis. 8. jūnijā pienākušās igauņu daļas (6. un 9. pulks) sāka pretuzbrukumu, kas neizdevās. 9. jūnijā vācu uzsāktais uzbrukums Raunas tiltam arī bija nesekmīgs.

10. jūnijā karojošās puses noslēdza pamieru līdz 19. jūnijam. Šajā laikā pie Cēsīm pienāca igauņu armijas 3. divīzijas daļas (3. pulks, partizānu bataljons, Kuperjanova bataljons u.c.), kuras aktīvi piedalījās turpmākajās kaujās. Divīziju komandēja ģenerālmajors Ernsts Pēders (*Pödder*), kura operatīvajā pakļautībā bija arī 2. (5.) Cēsu kājnieku pulks. Igauņu divīzijas štāba priekšnieks bija pulkvedis (vēlāk ģenerālis) Nikolajs Rēks (*Reek*).

19. jūnijā R. fon der Golcs pavēlēja sākt uzbrukumu apvienotajiem igauņu–latviešu spēkiem. Trīs dienas turpinājās sīvas cīņas pie Raunas tilta, Lodes stacijas un Liepas muižas. Galveno cīņas smagumu uz saviem pleciem iznesa igauņu karavīri un Ziemeļlatvijas brigādes 2. (5.) Cēsu kājnieku pulks.

22. jūnijā apvienotie igauņu–latviešu spēki deva triecienu vācu karaspēkam, atbrīvojot Cēsis, Siguldu un Inčukalnu. Vācu karaspēks bija sakauts un atkāpās. Uzvaras pamatā bija visas tautas atbalsts Ziemeļlatvijas brigādei, kā arī brigādes komandiera pulkveža J. Zemītāna un štāba priekšnieka pulkveža-leitnanta Voldemāra Ozola militārais talants. Uzvara nebūtu iespējama bez Igaunijas karaspēka līdzdalības kaujās un lielā atbalsta Ziemeļlatvijas brigādes tapšanā. Katru dienu “ziemeļniekos” iestājās jauni brīvprātīgie. Vidzemes atbrīvošanas cīņu noslēgumā Ziemeļlatvijas brigādē bija 12 000 cilvēku. Tas bija liels spēks, ko, par spīti nelabvēlīgiem apstākļiem, dažos mēnešos brigādes vadība bija paguvusi noorganizēt un apvienot kaujas vienībās. Šāds spēks kopā ar igauņu armiju varēja pilnīgi satriekt un iznīcināt vācu karaspēku, taču Sabiedroto interesēs bija izmantot to cīņai pret lieliniekiem. Sabiedroto prasību rezultātā igauņu–latviešu karaspēks apstājās pozīcijās pie Mazās Juglas.

3. jūlijā Rīgas pievārtē Juglas rajonā Strazdumuižā parakstīja pamiera līgumu starp abām karojošajām pusēm. Pamiera parakstīšanās kā vidutāji iestājās Sabiedroto militāro misiju Latvijā pārstāvji, jo Rietumu lielvalstu plānos neietilpa Baltijas vācu landesvēra un Latvijā dislocētā vācu armijas 6. rezerves korpusa pilnīga sakaušana – šos spēkus Sabiedrotie gribēja izmantot cīņā pret Padomju Krieviju. Saskaņā ar pamiera līgumu vācu karaspēkam bija jāatstāj Rīga un

jāpārdislocējas uz Kurzemi, savukārt Baltijas vācu landesvēru bija paredzēts pārformēt, atvaļinot no tā visus Vācijas pavalstniekus un atstājot tikai Latvijas pilsoņus, un tad pārdislocēt uz lielinieku fronti Latgalē. Pēc Sabiedroto valstu uzstājīgas prasības Strazdumuižas pamierā iekļāva nosacījumu, ka Igaunijas karaspēks apstājas pie Mazās Juglas upes līnijas. Tādējādi, aizliedzot faktiskajiem uzvarētājiem Cēsu kaujās (jeb landesvēra karā, kā šos notikumus dēvē Igaunijā) iesaļot atbrīvotajā Rīgā, Sabiedrotie gribēja nodrošināties pret varbūtējiem mēģinājumiem atjaunot karadarbību starp vācu un igauņu karaspēku, taču Igaunijas armijas virspavēlnieks J. Laidoners par šo faktu bija ļoti aizvainots.

6. jūlijā Ziemeļlatvijas brigādes daļas, iedzīvotāju jūsmīgi sveiktas, iegāja Rīgā.

Visu Cēsu kauju laikā Rīgā uzturējās pulkveža J. Baloža štābs, tikmēr Atsevišķā latviešu brigāde cīnījās pret lieliniekiem Latvijas austrumos. Formāli pakļaujoties Baltijas landesvēra komandierim, J. Balodim bija jāietur neitralitāte. Pats J. Balodis atbalstīja K. Ulmaņa Pagaidu valdību, bet ar Rīgā esošajiem spēkiem nevarēja ietekmēt Cēsu kauju gaitu. Šī neitralitāte un nogaidīšana negatīvi ietekmēja vēlākās Latvijas-Igaunijas attiecības.

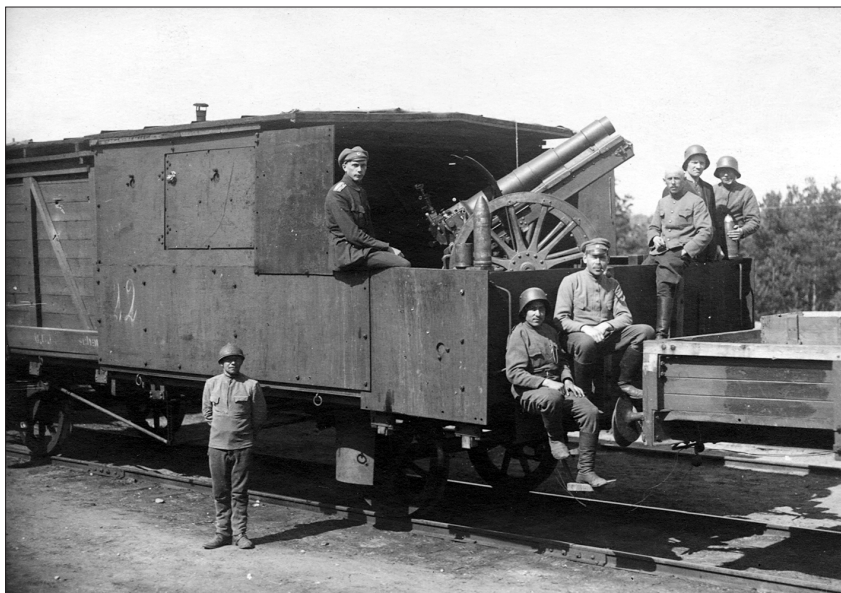
8. jūlijā, gavilējošas tautas sveikta, no Liepājas Rīgā ar kuģi "Saratov" atgriezās K. Ulmaņa vadītā Pagaidu valdība. Pēc Cēsu kaujām Latvijas teritorijā iestājās vairākus mēnešus ilgs relatīva miera periods, kura laikā lielāka mēroga karadarbība nenotika. Šo laiku Latvijas Pagaidu valdība izmantoja, lai sakārtotu savus bruņotos formējumus. 1919. gada 10. jūlijā latviešu karaspēka vienības tika apvienotas Latvijas armijā. Armijā iekļāva Ziemeļlatvijas brigādi un Atsevišķo latviešu brigādi, pārveidojot tās par divīzijām (attiecīgi Vidzemes un Kurzemes divīzija). Sāka veidot arī trešo – Latgales divīziju. Latvijas armijas sastāvā saskaņā ar Strazdumuižas pamieru iekļāva arī pārformēto Baltijas landesvēru kā "Latvijas vācu zemessargus".

Fotoliecību par Cēsu kauju laiku nav saglabāties daudz. Tas skaidrojams gan ar to, ka fotogrāfiju izgatavošanas tehniskā aprikojuma līmenis tolaik bija salīdzinoši zems, gan, protams, ar to, ka padomju okupācijas gados liela daļa Atbrīvošanas cīņu laikā tapušo fotogrāfiju ir neatgriezeniski pazaudēta. Latvijas Kara muzeja krājumā ir vairāki desmiti fotogrāfiju par Cēsu kauju periodu. Par ļoti interesantām sava laika liecībām uzskatāmas igauņu karavīru fotogrāfijas, tapušas Latvijas teritorijā un tieši Cēsu kauju periodā, – atsevišķas no šīm fotogrāfijām piedāvājam jūsu uzmanībai. Igaņu karavīru fotogrāfijas Kara muzeja krājumā nonāca kā Igaunijas dāvinājums vēl pagājušā gadsimta 20. gadu otrajā pusē, bet diemžēl daļa no šī dāvinājuma ir zudusi pēc muzeja un tā kolekcijas likvidācijas 1940. gadā.

Juris Ciganovs

Igaunijas armijas karavīri pie lielgabala. Cēsu apkārtnē,
1919. gada jūnijs

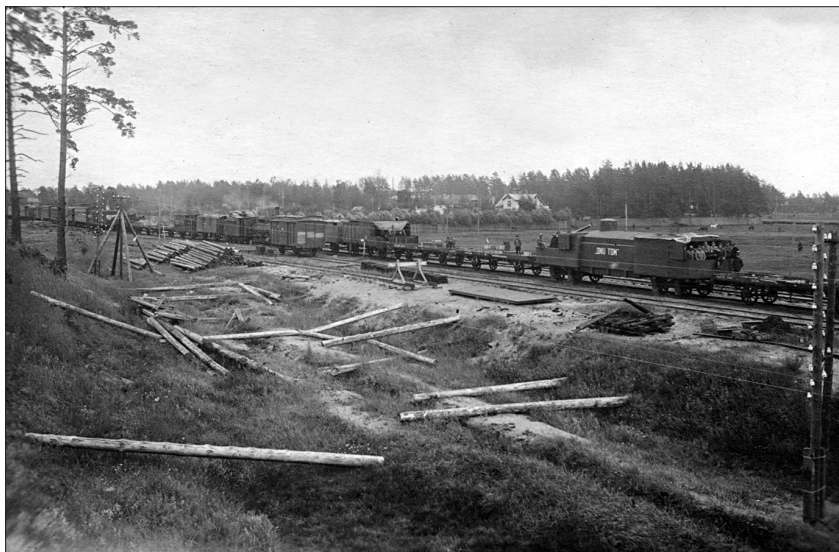
Igaunijas armijas bruņuvilciens. 1919. gada vasara

Igaunijas armijas bruņuvilciens. 1919. gada vasara

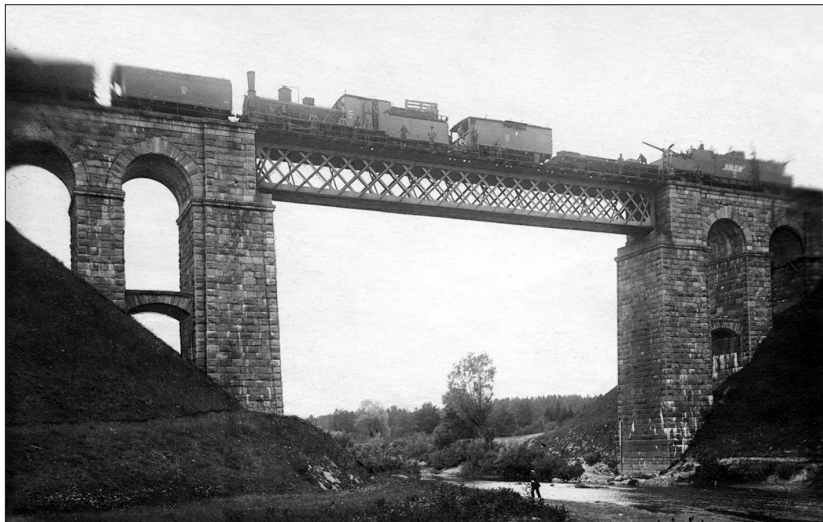
Igaunijas armijas sanitārais vilciens ar ievainotajiem. 1919. gads

Igaunijas armijas bruņuvilciens. Ropaži, 1919. gads

Igaunijas armijas jātnieku – izlūku grupa pie Ropažiem. 1919. gada vasara

Igaunijas armijas otrs bruņuvilciens uz Raunas tilta netālu no Lodes stacijas.
1919. gada jūnijs

2. Cēsu kājnieku pulka (1919. gada 7. augustā pārdēvēts par 5. Cēsu kājnieku pulku) 2. rotas 1. vada karavīri. 1919. gada vasara, īsi pēc Cēsu kaujām

1. Valmieras kājnieku pulka (1919. gada 7. augustā pārdēvēts par 4. Valmieras kājnieku pulku) karavīri. 1919. gada vasara

5. Cēsu kājnieku pulka Skolnieku rotas karavīri. Rīga, Torņakalns, 1919. gada vasara – rudens

1. Valmieras kājnieku pulka 2. rotas karavīri.
Vecgulbenes muiža,
1919. gada pavasaris –
vasara

Ziemeļlatvijas brigādes
komandiera adjutants
jūras virsleitnants Jānis
Brenners un Igaunijas
armijas virsnieks.
1919. gada vasaras
sākums

Ziemeļlatvijas brigādes un Igaunijas armijas virsnieki pie igauņu bruņuvilciena. Cēsis, 1919. gada 6. jūnijs. 6. no kreisās – brigādes komandieris pulkvedis Jorgis Zemitāns

Ziemeļlatvijas brigādes karavīri. 1919. gada vasara